

Ocena našega Zbornika fotografij v tujini

Nacionalni Inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja v Italiji je v svoji reviji »Il movimento di liberazione in Italia«, letnik 1960, številka 61, objavil oceno treh knjig in sicer italijanske »Pensaci, uomo!«, ki sta jo pripravila Piero Caleffi in Albe Steiner in je izšla 1960 v Milanu, nadalje v Varšavi izdane knjige pod naslovom »Nismo pozabili« in pa »Zbornika fotografij iz narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda«, del II, knjiga 1, ki je izšel leta 1959 v Ljubljani. Zadnji oceni je napisal Arrigo Pacchi.

Recenzent Arrigo Pacchi je imel v rokah prvo publikacijo našega obsežnega dela pod naslovom »Fotografski dokumenti o boju Komunistične partije Slovenije« in sicer zgoraj imenovano knjigo, ki zajema dobo od leta 1941 do novembra 1942. V svoji oceni avtor, po narodnosti Italijan, priznava veliko dokumentarno, pa tudi likovno vrednost publikacije in hkrati v pouk svojim rojakom beleži prizore nasilja nad slovenskim ljudstvom za časa okupacije, ki niso delali časti italijanskemu narodu. Ker je to doslej edina ocena Zbornika fotografij, ki ga izdaja naš Inštitut, jo prinašamo v celoti.

»Drugi zvezek jugoslovanske publikacije 'Zbornik fotografij' je sestavni del obsežnejše zbirke, ki predstavlja neko vrsto zgodovine jugoslovanske komunistične partije v slikah. Ker pa zgodovina Partije na določeni stopnji sovpade z zgodovino odpora, je ta zvezek v celoti posvečen obdobju 1941—1942. To je doba, ki traja od italijansko-nemškega napada do prvih večjih spopadov med okupatorji in skupinami organiziranega odpora. Zaradi visokega nivoja, ki ga ima ta publikacija tako v tehničnem kakor v vsebinskem pogledu, lahko samo želimo, da bi kmalu izšla naslednja knjiga, ki naj bi vsebovala zgodovino v slikah dogodkov od 1943 do 1945.

V resnici gre tu za popolnoma druge okoliščine kot pri zgoraj opisanih dveh publikacijah: dokumentaren namen je očividni in izvrstno realiziran s pomočjo stotin fotografij, od katerih so posamezne tudi umetniško zelo pomembne. Objavljene so fotografije najrazličnejšega izvora, ki so nastale ob najrazličnejših priložnostih. Zbirka priča o dolgoletnem potrpežljivem in zagrizenem delu zbiralcev.

Knjiga začenja s fotografijami študentskih demonstracij proti pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu; sledi italijanska okupacija Ljubljane in Ljubljanske pokrajine z nesmiselnim poizkusom poitalijančiti mesto s spreminjanjem uličnih imen. Nemška okupacija Gorenjske in Maribora je še brutalnejša: slovensko prebivalstvo pošiljajo v internacijo in ga nadomeščajo z naglimi naselitvami kolonov nemškega porekla. Začne se organiziran odpor: okupatorji se ne počutijo več varne, o čemer pričajo utrdbe, žične ovire, povsod razpostavljene pregrade, posebno okoli Ljubljane. Po ustrelitvah in sabotažnih dejanjih vidimo nemške očiščevalne akcije in veliko italijansko ofenzivo-čistko od julija do novembra 1942. Nekako bolešno učinkuje pogled na naše fante v oblekah očiščevalcev med požganimi vasmi; prav tako boleč je za nas pogled na italijanska koncentracijska taborišča, kjer so bili internirani tisoči Slovanov, osumljenih antifašistične dejavnosti. Posebno si prizadet, ko bereš napisano izjavo ob podobi deportirancev, podhranjenih do izčrpanosti, ki je prefotografirana z rokopisa generala Gambare: »Logično in pravilno je, da koncentracijska taborišča ne pomenijo taborišča za debelenje. Bolan človek je človek, ki miruje.«

Vendar italijanske represalije ne dosegajo stopnje krutosti in hladnega določanja nemških represalij: proti koncu knjige je vrsta fotografij, ki dokumentirajo streljanje stotin talcev s strani SS-ovcev v Celju 22. julija 1942. Te fotografije predstavljajo pretresljivo pričevanje, obenem pa pomemben slikovni izraz. Neizprosna »leica« tri-nogov je neredko znala ustvariti pesem: tako so Nemci fotografirali kmečko družino, ki z otroki in culami zapušča dom, obdan z listnatim drevjem, to se pravi v okolju, ki ga le prisotnost SS-ovca napravi groznega; prav taka je slika svetlolasega partizana, ki so ga pred ustrelitvijo privezali k drevesu v gozdu, s pogledom, poslednjič uprtim v sonce. To sta samo dva od mnogih primerov, ki bi jih lahko navédli.

Kaj naj še rečem? Bilo bi želeti, da bi se tudi za italijansko rezistenco oskrbelo dokumentarično publikacijo te vrste. Fotografije obstajajo, kar dokazujejo številne tako fašistične kakor tudi odporniške publikacije, ki se poslužujejo zgodovinskih fotografij za svoje posebne namene. Koristno bi bilo zbrati te fotografije, preden bodo porumenele ali končale v ognju in jim dati nek red in smisel, tako da bodo lahko sestavljale nenadomestljiv pripomoček za zgodovinsko rekonstrukcijo naše bližnje preteklosti.«